

Araştırma Makalesi

Başvuru: 24.09.2025

Kabul: 06.10.2025

Atıf: Körpe, İbrahim. "Varlığın Ontolojik Statüsü, Bilginin İmkânı ve Aktarımı Problemlerinin Öncüsü: Gorgias," *Temaşa Felsefe Dergisi* sayı: 24 (Aralık 2025): 311-323. <https://doi.org/10.55256/temasa.1790605>

Varlığın Ontolojik Statüsü, Bilginin İmkânı ve Aktarımı Problemlerinin Öncüsü: Gorgias

İbrahim Körpe¹

ORCID: 0000-0003-0359-2200

DOI: 10.55256/TEMASA.1790605

Öz

Bu çalışmada Gorgias'ın; varlığın gerçekliği, bilginin imkânı ve aktarımı problemlerinin temellerini attığı iddia edilmiştir. Buna göre Gorgias açısından ilk olarak varlığın gerçekliği yok sayılmış ve hiçbir şeyin olmadığı iddia edilmiştir. Bu iddia uyarınca eğer bir şey var olsaydı bu ya (1) var olan olurdu, ya (2) var olmayan olurdu ya da aynı anda (3) hem var olan hem de var olmayan olurdu. Üç ihtimalin her birinin çeşitli problemler doğurduğu ve böylelikle varlığın gerçekliğinin olanaksızlığı Gorgias felsefesi uyarınca gösterilmiş ve Gorgias'ın varlığın ontolojik statüsü probleminin temellerini attığı iddia edilmiştir. Çalışmada ayrıca varlığın var olduğu kabul edilse dahi bilinemeyeceğinden, düşünce içeriklerinin yalnızca düşünce içerikleri olduğundan, onların varlıklarla ilgisinin olmadığından, var-olmayan düşünce içeriklerinin de tasarlanabilmesinden hareketle bahsedilmiştir. Böylelikle Gorgias'ın, bilginin imkânı probleminin temellerini attığı iddia edilmiştir. Üçüncü olarak ise varlığın bilgisini edinmek mümkün olsa da bu bilginin aktarımının imkânsız olduğu, bilgilerin sözcüklerden oluştuğu, varlığa dair algıların ise sözcüklerden farklı şeyler olduğu düşüncesi üzerinden gösterilmiştir. Böylelikle Gorgias'ın, bilginin aktarımı ve qualia probleminin temellerini attığı iddia edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Varlık, Bilgi, İmkân, Gorgias, Sofist.

The Ontological Status of Being, the Possibility of Knowledge, and the Problems of Its Transmission: Gorgias

Abstract

This study argues that Gorgias laid the foundations for the problems of the reality of existence, the possibility of knowledge, and its transmission. According to this view, Gorgias first denied the reality of existence and claimed that nothing exists. According to this claim, if something existed, it would either (1) be existing, (2) be non-existing, or (3) be both existing and non-existing at the same time. Each of the three possibilities gave rise to various problems, and thus the impossibility of the reality of being was demonstrated according to Gorgias' philosophy, and it was claimed that Gorgias laid the foundations for the problem of the ontological status of being. The study also discusses that even if existence is accepted, it cannot be known; that thought contents are only thought contents; that they have no relation to existence; and that non-existent thought contents can also be conceived. Thus, it is argued that Gorgias laid the foundations for the problem of the possibility of knowledge. Thirdly, it has been demonstrated that even if it were possible to acquire knowledge of being, the transmission of this knowledge is impossible, that knowledge consists of words, and that perceptions of being are different from words. Thus, it has been argued that Gorgias laid the foundations for the problem of the transmission of knowledge and qualia.

Keywords: Being, Knowledge, Possibility, Gorgias, Sophist.

¹ Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Öğretmen. korpeibrahim@gmail.com

Giriş

Antik Yunan'da Sofistler hem varlık ve bilgi hem de etik alanında sabit ve herkes tarafından kanıksanmış doğruların mümkün olmadığını savunmuş ve böylelikle mevzubahis alanlarda bireyin kendisinin temel ölçüt olup bu alanlarda göreceliğin hüküm sürdüğünü iddia etmişlerdir. Bu bağlamda sofistler arasında belki de en radikal olanı Leontini'li Gorgias'tır. Gorgias'a göre hem varlık ve bilgi hem de bilginin aktarımı gibi alanlara dair hiçbir şey bililemez ve aktarılamaz. Onun açısından hiçbir bilginin mümkün olmaması, bu alanlara dair yürütülen tartışma ve spekülasyonların da gereksiz ve anlamsız olduğunu gösterir. Bu bağlamda her şeyin eşit bir şekilde doğru olduğunu göstermeye çalışmak Protagoras'ın amacıyken, Gorgias'ın amacının ise her şeyin eşit bir şekilde yanlış olduğunu göstermeye çalışmak olduğunu söyleyebiliriz.² Böylelikle hedef tahtasına felsefeyi oturtan Gorgias felsefenin en temel alanlarında doğru bilgiye ulaşmanın imkânsız olduğunu gösterme yoluyla sofistlik hitabetin insana kalan tek şey olduğunu göstermek istemiş olabilir. Kaldı ki Gorgias hitabet uygulamasına sadece bir ikna yöntemi olarak geçmiştir zira artık doğru bilginin mümkün olduğuna inanmamaktadır ki onun görüşüne göre, rasyonel tartışma ve rasyonel kanaat var olamaz, var olan sadece ikna sanatıdır.³

Bu çalışmada Gorgias'ın akıl yürütmesinde ondan bize kalan üç temel önermenin her birinin, felsefede farklı bir problem ortaya çıkardığı önermeler üzerinden incelenmiştir. İnceleme esnasında Gorgias'ın varlık, bilgi ve bilginin aktarımına dair önermeleri ve onun bu önermelere dair görüşlerini bizlere aktaran Sextus Empiricus'un konuyla ilgili aktarımlarından istifade edilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak varlığın var olmadığı önermesi üzerinde durularak bu önermenin açılımı yapılmış ve Sextus Empiricus'un aktarımlarından hareketle varlığın var olması durumunda bunun ne türden bir var olma durumu olduğu ihtimalleri serimlenerek ortaya çeşitli ihtimaller ileri sürülmüş ve bu ihtimallerden her birinin, sonunda varlığın ya da var olanın var olmasının imkânsız olduğu düşüncesi ile sonuçlandırıldığı gösterilmiştir. Bundan dolayı Gorgias'ın ilk önermesinin varlık felsefesinin en temel problemlerinden bir tanesi olan "Varlık var mıdır?" tarzında kabaca özetleyebileceğimiz bir problemi öncelediği iddia edilmiştir. İkinci olarak ise Gorgias'ın epistemolojinin en temel problemlerinden bir tanesi olan bilginin imkânı probleminin öncüsü olduğu iddia edilmiş ve onun bu konudaki önermesinin yine Sextus Empiricus'un mevzubahis önerme ile ilgili aktarımları üzerinden analizi yapılmıştır. Buna göre Gorgias açısından varlığın var olduğu var sayılsa dahi bilinmesinin imkânsız oluşunun gerekçeleri üzerinde durulmuş ve bu iddianın epistemolojinin en temel problemlerinden bir tanesi olan bilginin imkânı probleminin öncüsü olduğu öne sürülmüştür. Üçüncü olarak ise varlığın var olması ve bilinmesi mümkün olsa dahi bu bilginin başkalarına aktarılmasının imkânsız oluşuna dayalı Gorgiasçı tez, yine Sextus Empiricus'un konuyla ilgili aktarımlarından hareketle incelemeye alınmış ve bu üçüncü iddianın da felsefede *qualia* problemi olarak adlandırılan, zihinsel tecrübi niteliklerin başka zihinlere aktarılamazlığına dayalı problemin öncüsü olduğu öne sürülmüştür.

1. Varlığın Ontolojik Statüsü

Gorgias, *Var Olmayan Üzerine* ya da *Doğa Üzerine* adlı eserinde biri varlığın ontolojik pozisyonu diğeri bilginin imkanı ve öbürü de bilginin aktarımının imkanı ile ilgili her biri bir diğeri ile şart kipiyle ilişkilendirilmiş ve her biri farklı felsefi problemler doğuran üç önerme iddia eder: Birincisi ve en önemlisi, hiçbir şeyin var olmadığı; ikincisi, var olsa bile insan için kavranamaz olduğu; üçüncüsü, kavranabilir olsa bile, yine de bir başka insana ifade edilemeyeceği ya da açıklanamayacağı.⁴ Bu başlık altında bu önermelerden ilki olan hiçbir şeyin var olmadığı iddiası incelemeye alınmıştır. Gorgias bu iddiasında kendisine varlık ya da var olma kipi addedebileceğimiz her türlü varlığın varlığını reddeder. Gorgias hiçbir şey yoktur diyerek ayrıca bütün sistemlerin altında yatan varsayımı, yani şeylerin bir tabiatı

² William Turner, *Felsefenin Tarihi*, çev. Adnan Akdağ ve Merve Menekşe. (İstanbul: Doruk Yayınları, 2022), 87.

³ Nils Gilje ve Gunnar Skirbekk, *Antik Yunan'dan Modern Dönem'e Felsefe Tarihi*, çev. Emrah Akbaş ve Şule Mutlu. (İstanbul: Kesit Yayınları, 2014), 55.

⁴ Bruce McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," Translated from the Greek Text in Hermann Diels's "Die Fragmente der Vorsokratiker," *Philosophy & Rhetoric* 30, sayı: 1 (1997): 45.

olduğunu reddetmektedir; O, Anaksimandros'un *apeiron*undan Anaksimenes'in havasına, Empedokles'in dört temel ögesinden Demokritos'un atomlarına dek bir *physis* olduğu varsayımını reddetmektedir.⁵ Döneminde varlık ile ilgili öne sürülen bütün iddialara radikal bir karşı çıkış niteliğinde olan bu önermenin açılımı üzerinde durmamız gerekirse ilk olarak varlığın var olmasından ne anlamamız gerektiğinden bahsetmemiz faydalı olacaktır. Gorgias'ın varlık hakkındaki iddiasının doğru bir şekilinde anlaşılması önemlidir. Çünkü bu iddia doğru bir şekilde anlaşılması hem devamındaki iddiaların hem de sofistik düşüncenin doğru bir şekilde anlaşılması için önemlidir.

Gorgias açısından varlık mevcut değildir: çünkü varlık mevcutsa, ya sonsuz ya da yaratılmıştır ya da aynı anda hem sonsuz hem de yaratılmıştır.⁶ Varlığın var olması durumunda karşılaştığımız olası üç ihtimalin her biri bir diğeri ile çeliştiği gibi aynı zamanda her biri kendi içinde de ontolojik çelişkiler barındırır. Şöyle ki eğer varlık ezeli ise (ki bu noktadan başlamak gerekir), o zaman herhangi bir kökeni yoktur çünkü yaratılmış olan her şeyin bir kökeni vardır; ama yaratılmamış sonsuzun bir kökeni yoktur ve kökeni olmadığına göre sonsuzdur ve eğer sonsuzsa, o zaman hiçbir yerde değildir.⁷ Başka bir deyişle eğer varlık sonsuz ve sonsuzdan beri var ise onun zorunlu olarak sınırsız olması gerekir ki sonsuzun kendi içinde sınırsız da barındırdığı bir gerçektir. Bu durumda eğer varlık sonsuzsa onun aynı zamanda sınırsız olması gerekir ve sınırsız olan bir şey hiçbir yerde değildir çünkü onun herhangi bir sınırı olmadığı için belirli bir koordinatta da bulunmaz. Eğer varlık bir yerde bulunuyorsa sonlu bir yer kaplıyor demektir ve bu durumda eğer varlık sonlu bir yer kaplıyorsa varlık kendisinden başka bir şey tarafından içeriliyor demektir. Bu durumda da varlığı içeren şey varlıktan başka bir şeydir ve bu yüzden varlık bir şey tarafından içeriliyorsa artık sonsuz değildir, çünkü içeren içerilenden daha büyüktür, ancak hiçbir şey sonsuzdan büyük değildir; dolayısıyla sonsuz hiçbir yerde var olamaz.⁸

Akil yürütmesi sonucunda Gorgias, varlığın sonsuz olması durumunda sınırsız da olacağı, sınırsız olanın ise hiçbir yerde bulunamayacağı çünkü bir yerde bulunuyor olma şartının belirli sınırlar gerektirdiği, sınırsız olanın ise bu şartı sağlamadığından varlığın hiçbir yerde bulunamayacağı dolayısıyla da sonsuz olanın var olmadığı sonucuna ulaşır. Dahası varlığın kendisi tarafından içerilmesi ya da madde ile mekânın özdeş kılınmasının saçma olduğu görüşünü, Sextus Empiricus'un aktarımlarından hareketle düşündüğümüz Gorgias, varlığın kendi içinde içerilmediğini de öne sürer çünkü o zaman içeren ve içerilen aynı olacaktır ve bu durumda varlık, iki çelişkili şey haline gelir; mekan ve beden (mekan içeren, beden içerilendir).⁹ Var olanın var olduğu ve sonsuz olduğu varsayıldığında onun ya kendisi ya da bir başkası tarafından içeriliyor olduğunun da varsayılması gerekir ki var olan kendisi tarafından içerilemez çünkü bu durumda madde ile mekan birbirine özdeş kılınmış olur bu da saçmadır. Var olan bir başka varlık düzeyi tarafından da içerilemez çünkü bu durumda var olanın sonsuz ve sınırsız oluşu anlamsız olacaktır. Başka bir deyişle, sonsuz olan hiçbir yerde değildir çünkü eğer herhangi bir yerdeyse, içinde olduğu yer ondan farklıdır ki bu durumda olduğu yerde bir başkasının içindedir; bu durumda da başka bir şey tarafından içerilmektedir ki başka bir şey tarafından içerilen sonsuz değildir.¹⁰ Bu bağlamda düşünmeye devam ettiğimizde, yukarıda da bahsettiğimiz üzere varlık kendisi tarafından da içeriliyor değildir. Çünkü o zaman içinde olunan ile içeride olan aynı şey olacaktır ki var olanın içinde olduğu şey mekandır, bunun içinde olan şey ise cisimdir, bu ikisinin aynı şey olması ya da birbirine özdeş kılınması ise saçmadır,¹¹ o halde sonsuz olan var değildir.¹² Bu akıl yürütme uyarınca denilebilir ki sonsuz olan

⁵ William Keith Chambers Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 5. Cilt: Geç Dönem Platon ve Akademi*, çev. Ahmet Ergenç ve İbrahim Şener. (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2021), 191.

⁶ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 46.

⁷ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians," 1.65-87," 46.

⁸ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 46.

⁹ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 46.

¹⁰ George Wilhelm Friedrich Hegel, *Felsefe Tarihi 1. Cilt Thales'tan Platon'a Grek Felsefesi*, çev. Doğan Barış Kılınç. (İstanbul: Nota Bene Yayınları, 2018), 343.

¹¹ Madde ve mekânın özdeşliğinin saçmaya indirgenmesi noktasında Platon aynı düşünmez. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bakınız: İbrahim Körpe, (2024). Ontolojik Belirlemenler Benzerlikler Mitolojik Kökenler Platon ve Aristoteles Felsefesinde Khora ve İlk Madde Düşüncesi. Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.

¹² Hegel, *Felsefe Tarihi 1. Cilt Thales'tan Platon'a Grek Felsefesi*, 343-344.

hiçbir yerde değildir, çünkü eğer herhangi bir yerdeyse, içinde olduğu yer ondan farklıdır, o, olduğu yerde bir başkasındadır, ama başka bir şeyden farklı olan ve başka bir şeyde içerilen sonsuz değildir.¹³ Bundan dolayı da var olanın sonsuz olması durumunda onun var olduğu söylenemez. Çünkü eğer var olan sonsuz olsaydı başlangıcı olmaması gerekirdi, başlangıcı olmayan şeyin ise sınırı yoktur, sınırsız olanın ise yeri yoktur; çünkü yeri olan bir şeyin dışında onu çevreleyen bir şeyin olması gerekir ki böyle bir şey sınırsız olamaz çünkü sınırlayan şey, sınırlanan şeyden daha büyüktür, oysa sınırsız olandan daha büyük bir şey olamaz.¹⁴

Varlık hakkındaki önermeye dair akıl yürütmenin ikinci ihtimaline göre varlık yaratılmışda olamaz. Çünkü eğer varlık yaratılmışsa o zaman ya varlıktan ya da yokluktan yaratılmıştır ki varlığın sonsuz olmasının imkansızlığından dolayı varlık varlıktan yaratılamaz çünkü eğer varlık varlıksa o zaman yaratılmamıştır çünkü zaten vardır.¹⁵ Ayrıca varlık yokluktan da yaratılamaz. Çünkü bir şeyin yaratılması zorunlu olarak hali hazırda var olandan pay almak demek olduğundan, yokluk ise var olmamayı imlediğinden varlık yokluktan yaratılamaz ki böylelikle varoluş yaratılmamıştır.¹⁶ Ancak olgular aleminde her şey varlıktan yokluğa doğru bir akış halindedir, her şey belirli bir süreliğine, belirli bir biçim halinde varlık sahasında kalmakta ve belirli bir sürenin ardından da değişip dönüşerek yokluğa karışmaktadır. O halde varlık, ne varlıktan ne de yokluktan yaratılmış ya da oluşturulmuş olamaz. Çünkü varlık eğer varlıktan yaratıldı ya da oluşturulduysa varlık zaten var demektir ki varlığın sonsuz bir şekilde var olması imkansızdır. Varlık yokluktan da yaratılmış ya da oluşturulmuş olamaz çünkü yokluk özü gereği var olmamayı gerektirir. Ancak var olduğunu varsaydığımız olgular varoluş sürecinde yokluğa karışmaktadır. Ancak varlık özü gereği yokluğa katılmayan ya da yokluk tarafından türetilmeyendir. Böylelikle diyebiliriz ki Gorgias açısından eğer varlık yokluğa katılmayan ise buna mukabil tüm değişim ve hareket yokluğa katılıyorsa ve bütün olgular değişim ve harekete katılıyorsa, bu terminolojide herhangi bir olgunun varlık olduğunu söyleyemeyiz.¹⁷ O halde varlığın ne varlıktan ne de yokluktan oluşturulduğu ya da yaratıldığı söylenemez ki bu durumda varlığın var olduğu da söylenemez. Bu durumda Gorgiasçı tez radikal bir şekilde varlığın varlıktan ve yokluktan türetilmediği ispatlarından hareketle onun var olmadığı sonucuna ulaşır. Onun bu radikal nihilizmi ile ortaya koyduğu iddia yalnızca olguların değil olguların genelinin toplamı olan varlık kavramının kendisine yönelik bir saldırı niteliğindedir. Bir kez düşüncelerin bağımsızlığı üzerinde ve bu düşüncelerin değerlerinin onlarla bütünleşmiş filozof hakkındaki herhangi bir bilgimizle ilgisi olmadığı konusunda ısrarcı olduğumuzda, argümanlar gelecek kuşaklara meydan okuyarak varlığını kendi başına sürdürebilir.¹⁸ Gorgias'ın iddiaları da benzer şekilde onlarca asra meydan okuyarak günümüze kadar gelmeyi başarmıştır.

Varlık hakkındaki önermenin üçüncü ihtimaline göre varlık aynı anda hem yaratılmış hem de sonsuz olamaz. Çünkü bu ikisi karşılıklı olarak birbirine zıttır ve eğer varlık sonsuzsa o zaman yaratılmamıştır ve eğer varlık yaratılmışsa o zaman sonsuz değildir.¹⁹ Varlık, birbirini karşılıklı olumsuzlayan sonsuz ya da ezeli olma ve yaratılmış ya da oluşturulmuş olma durumlarının ontolojik çakışmasından ve bu çakışmanın doğurduğu paradoksal krizden dolayı var olmamalıdır. Çünkü Skirbekk ve Gilje'in de değindiği üzere Gorgias açısından eğer varlık yokluğa katılmayan ise buna mukabil tüm değişim ve hareket yokluğa katılıyorsa ve bütün olgular değişim ve harekete katılıyorsa, bu terminolojide herhangi bir olgunun varlık olduğunu söyleyemeyiz.²⁰

Varlık hakkındaki önermenin dördüncü ihtimaline göre Gorgias varlığın bir yada çok olmasının imkansızlığından bahseder: Eğer varlık varsa ya birdir ya da çoktur; eğer varlık bir ise o zaman belirli bir kütle, süreklilik, boyut ve

¹³ Hegel, *Felsefe Tarihi 1. Cilt Thales'tan Platon'a Grek Felsefesi*, 343.

¹⁴ Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi: Sofistlerden Platon'a* (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019), 46.

¹⁵ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 46.

¹⁶ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 46.

¹⁷ Gilje ve Skirbekk, *Antik Yunan'dan Modern Dönem'e Felsefe Tarihi*, 54-55.

¹⁸ Robert Solomon ve Bryan Higgins, *Felsefenin Kısa Tarihi*, çev. Mustafa Topal. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 65.

¹⁹ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 46.

²⁰ Gilje ve Skirbekk, *Antik Yunan'dan Modern Dönem'e Felsefe Tarihi*, 54-55.

biçimdir ki bu durumda varlık bunlardan hangisi olursa olsun bölünmeye müsait haldedir.²¹ Çünkü her ne olursa olsun bahsedilen bu nitelikler varlığa özgüdür başka bir deyişle bu niteliklere sahip olmayan bir şey varlık-olmayandır. Ve her bir nitelik tek başına ele alındığında bölünebilir olmayı bünyesinde barındırır. Varlığın bir olarak ve bu niteliklere de sahip olduğunun varsayılması durumunda [ki varlık bu niteliklere varlık olma durumunu sağlamak açısından zorunlu olarak sahip olmalıdır] varlık bu niteliklerden hangisine sahip olursa olsun; tek olmaktan çıkar çünkü kütle bölünür, süreklilik parçalanır, boyut daha küçük boyutlara bölünür, form en az üç boyutlu olmakla tek olmaktan çıkar; çünkü yüksekliği, genişliği ve derinliği olur ki varlığın tek olması durumunda ona bu hallerden hiçbirinin ilişmeyeceğini düşünmek saçmadır.²² Bu bahsedilen durumlardan ötürü de diyebiliriz ki varlığın var olduğunun varsayılması durumunda onun tek olduğunun iddia edilmesi saçmadır. Dolayısıyla denilebilir ki varlık bir ise kesintili ya da kesintisiz niceliğe, hacme ve cisime sahip olmalıdır fakat bu durumda bölünebilir olacak ve bir olmaktan çıkacaktır; kaldı ki varlığın belirli bir şekil ve büyüklük sahibi olmadan var olması saçmadır. Çünkü varlık olmak demek belirli bir şekil ve büyüklüğe, derinliğe vs. sahip olmayı zorunlu olarak gerektirir.²³

Ayrıca varlık çok da olamaz çünkü çokluk birlerden oluşur ki bu yüzden bir yoksa çok da var olamaz.²⁴ Böylelikle hem varlığın tekliğini savunan Parmenides'i ve takipçilerini hem de varlığın çokluğunu savunan atomcuları yadsıyan ve onların varlık görüşüne radikal bir şekilde karşı çıkan Gorgias, varlığın ne bir ne de çok olamayacağını iddia eder. Ona göre varlık ne bir ne de çoktur çünkü bir bölünür ve varlık bir değilse çok da değildir çünkü çokluk tekil olanların çoğulluğudur ve birin çürütülmesiyle çokluk da benzer şekilde çürütülmüş olur.²⁵

Varlık hakkında akıl yürütmenin beşinci ihtimaline göre, var-olmayan ya da yoklukta yoktur. Çünkü eğer yokluk varsa o zaman aynı anda hem var olacak hem de var olmayacaktır ve yine de eğer yokluksa o zaman da tam tersine var olacaktır.²⁶ Bu durumda, kolaylıkla görülebileceği üzere ortaya bir zıtlık ya da çatışkı çıkar. Dahası eğer yokluk varsa o zaman varlık da var olmayacaktır çünkü varlık ve yokluk birbirine karşıt şeylerdir.²⁷ Böylelikle denilebilir ki Gorgias açısından var-olmayan ya da yokluk yoktur ki yokluk hakkında 'yoktur' ifadesinin kullanılması dahi anlamsızdır. Çünkü kavram ile yüklenilen bizzat kavramın kendisi olmakla birlikte düşünüm, kendi içinde paradoksa düşmektedir. Başka bir deyişle yokluk, var-olmayan olarak kavrandığı ölçüde o şey değildir, yani yoktur; ama var-olmayan olarak kavrandığı ölçüde öyledir, yani vardır, ancak yokluk hakkında olmak ve olmamanın aynı anda ya da farklı anlarda var olduğunu ya da var olmadığını tasavvur etmek saçmadır ve bu yüzden var-olmayan var-olmayandır.²⁸ Böylelikle var-olmayan ya da yokluğun yok olduğunun düşünülmesi saçmadır ki yokluk yoktur ya da var-olmayan yoktur ifadesinde özne ile yüklem, birbirini dışlayan ve birbiriyle zıt düşen bir bağlamda düşünümüne kendisini dayatır. Dolayısıyla yokluğun aynı anda ya da farklı anlarda var sayılması ya da yok sayılması imkansızdır ki böylelikle yokluk var-olmayandır.

Varlık hakkındaki iddianın altıncı ihtimaline göre varlık aynı anda hem var hem de yok olamaz. Çünkü eğer hem var hem de yok olursa bu ontolojik durumlar, varlık söz konusu olduğu ölçüde birbirleriyle özdeş olurlar ve var-olmayan ya da yokluk, var olmadığından ve var-olan ya da varlık da onunla özdeş olduğundan var-olan da var olmayacaktır.²⁹ Başka bir deyişle hem yokluk hem de varlık hakkında vardır yüklemine, düşünümde bir araya getirdiğimizde varlık ve yokluk ortak bir potada bir araya gelerek birbiriyle kaynaşıp özdeş olacaktır. Bu durumda da var-olmayan ya da yokluk için de tıpkı varlık hakkında olduğu üzere vardır denilecek ve böylelikle var olduğu

²¹ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 46-47.

²² McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 46-47.

²³ Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 5. Cilt: Geç Dönem Platon ve Akademi*, 193.

²⁴ Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 5. Cilt: Geç Dönem Platon ve Akademi*, 193.

²⁵ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 47.

²⁶ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 45-46.

²⁷ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 45-46.

²⁸ Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 5. Cilt: Geç Dönem Platon ve Akademi*, 193.

²⁹ Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 5. Cilt: Geç Dönem Platon ve Akademi*, 193.

varsayılan yokluk, var olduğu varsayılan varlığı olumsuzlayacaktır. Böyle bir ihtimalde varlık ya da var-olan artık var olmayacaktır. Çünkü yokluk ve varlık var olsa bile, yokluk varlığa karşıt olduğu ölçüde, yokluk varlıkla aynı olacaktır ve çelişkili karşılıklı bağımlılık nedeniyle ikisinden biri var olmayacaktır çünkü yokluğun var olmadığı kabul edilmiştir ve her ikisi için de vardır yüklemi kullanıldığından, varlık yoklukla özdeş kılınmıştır.³⁰ Buna göre hem varlık hem de yokluk için varlık kavramına özgü vardır niteleyicisi yüklem olarak kullanılmıştır ki bu niteleyicinin yokluk hakkında kullanılması yukarıda bahsettiğimiz üzere paradoksa yol açar. Bu durumda denilebilir ki eğer hem varlık hem de yokluk birlikte varsa o zaman aynı şey olmamaları gerekir (başka bir deyişle aynı niteleyici olan vardır ile nitelenmemeleri gerekir).³¹

Varlık hakkındaki önermeye dair yaptığımız inceleme neticesinde şunu söyleyebiliriz ki varlık felsefesinin en temel problemlerinden bir tanesi olan varlığın ontolojik statüsü probleminin kökenlerinde Gorgias'ın varlık hakkındaki iddiası vardır. Bu iddiaya başta Platon ve Aristoteles karşı çıkmıştır. Platon'un iddiaya yönelik iki temel tezinden bir tanesi gerçekte var olanın idealar olması iken ikincisi madde ile mekânın özdeşliğini savunduğu *khora* öğretisidir. Aristoteles'in iddiaya yönelik temel tezi ise sofistlerin çelişmezlik ilkesini ihlal ettiklerini söylemesidir. Platon'a göre oluşa tabii cisimler gerçekte var olan, hakiki anlamda varlıklar olan ideaların sönük birer kopyalarıdır dolayısıyla onlar üzerinden varlığın ontolojik statüsünün tartışılması anlamsızdır. Ayrıca Platon açısından madde ile mekân birbirinden ayrı ve bağımsız düşünülemez. Onun bu konuda sunduğu altın metaforu madde-mekân özdeşliğinin iyi anlaşılması açısından önemlidir. Bu metafora göre altından bir büst hem altından yapılmıştır hem de altının içindedir ki oluşa tabii varlıklar açısından da durum buna benzemektedir. Aristoteles açısından ise sofistlerin ve özelinde Gorgias'ın varlık hakkındaki iddiası aklın temel yasalarından olan çelişmezlik yasasının doğru şekilde anlaşılmasına dayanır. Buna göre Gorgias, varlığın varlık-olmayan olmadığını, düşünümeye idrak ettiren çelişmezlik yasasını yani aklın temel kriterini ortadan kaldırmaya çalışmıştır ki böyle bir durumda herhangi bir konuda herhangi bir şey söylemenin imkânı da ortadan kalkar. Dolayısıyla varlığın ontolojik statüsü noktasında Gorgias'ın iddiası da aklın üzerine kurulu olduğu kriterler ortadan kaldırıldığı için ifade edilemez bir hal alır. Her ne olursa olsun Gorgias'ın varlığın ontolojik statüsüne dair iddiası bugün hala geçerliliğini sürdürmektedir. Başka bir deyişle felsefede bugün hala varlık hakkındaki en temel soru olan varlık var mıdır sorusuna, varlığın ontolojik statüsünü reel yahut ideal anlamda sağlam temellere oturtacak esaslı bir cevap üretilebilmiş değildir. Bu durumda bize göstermektedir ki varlığın ontolojik statüsü problemi, felsefenin en esaslı problemlerinden bir tanesidir ve varlık hakkındaki tezi ile Gorgias bu problemin öncüsü olmuştur.

2. Bilginin İmkânı

Varlık hakkındaki iddiasından sonra Gorgias, bilginin mümkün olmadığına dair bir iddiada bulunur. Buna göre eğer herhangi bir şey varsa insan tarafından bilinemez ya da düşünülemez.³² Epistemolojinin en temel problemi olan, bilginin imkanının olanaksızlığına yönelik bu iddia, düşünce içerikleri üzerinden gerekçelendirilir. Bu bağlamda Gorgias açısından, eğer düşünülen şeyler var değilse yani yok ise o zaman varlık da düşünülmüş değildir, başka bir deyişle eğer bir insanın uçması ya da savaş arabalarının su altında hızla yol alması söz konusu olduğunda ne bir insan uçar ne de savaş arabaları su altında hızla yol alır; dolayısıyla düşünülen şeyler var değildir.³³ Gorgias bu akıl yürütmesinde, düşünce içeriklerinin yalnızca düşünce içerikleri olduğunu, onların varlıklarla ilgisinin olmadığını, var-olmayan düşünce içeriklerinin de tasarlanabilmesinden hareketle öne sürer. Düşünülmüş şeyler ile var olan şeyler ya da, tasarım ile tasarımılanan arasındaki ontolojik farklılık üzerinden temellenen bu iddia, bilginin imkanını ortadan kaldırmaya yöneliktir. Buna göre eğer bir 'dır' varsa, o bilinemez ve düşünülemez çünkü tasarlanan şey bir var olan değildir, tersine yalnızca bir tasarımdır ki bu durumda eğer tasarlanan şey gerçekten var olan değilse var

³⁰ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 47.

³¹ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 47.

³² Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 5. Cilt: Geç Dönem Platon ve Akademi*, 194.

³³ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 47-48.

olan tasarlanmıyor demektir.³⁴ Denizin altında giden bir atlı savaş arabası ya da uçan bir adam gibi var olmayan bir tasarım üzerinde düşünebiliyoruz. Gorgias'ın akıl yürütmesi açısından eğer tasarlanan şey var olansa, var olmayan tasarlanmamaktır, zira karşıtlar karşıtlık içindedir, ancak var olmayan tasarlanmaktadır ki bu durumda var olanın tasarlanabilmesi mümkün değildir.³⁵ Böylelikle var olanın var olduğu var sayılsa bile onun bilinmesi mümkün değildir çünkü var olana dair tasarımlarımız, var olmayana dair tasarımlarımıza benzer şekilde düşünümüne kendisini dayatır. Gorgias'ın savı, bir şey hakkındaki düşüncemizin, onun varlığını kanıtlamaya yetmediği durumda, bir şeyi gerçek saysak bile, onu gerçek olmayandan ayırt etmek için uygun yöntemimizin olmadığı şeklindedir ki bu durumda Gorgias aslında bilginin imkanına dair en temel kriteri ortadan kaldırmıştır.³⁶

Gorgias'ın iddiasında, dilsel temsilin doğasına ya da tasarım ile tasarımılanan arasındaki tasarım ya da temsil ilişkisinin kurulumuna ve böylelikle bilginin imkanına dair temel epistemolojik problem kendini gösterir. Onun işaret ettiği şey, epistemolojinin ciddi problemlerini ele alarak, bir gerçekliğe karşılık gelen ve hiçbir gerçeklikle bağdaşmayan fikirler arasında ayırım yapmanın güçlükleri olduğu ve linguistik terimlerin bu şeylerle hiçbir surette çalışmadığıdır.³⁷ Onun açısından var olanlar ve var olmayanlar zihinde aynı anda tasarımılanmaktadır ki bu durumda gerçekte var olanın neler olduğunun ayırdında bulunamayız. Buna göre eğer zihnin tasarımları gerçekler değilse, gerçek düşünülemez.³⁸ Burada gerçekten kasıt varlıklardır. Zihnin tasarımlarının gerçek olup olmadığı, başka bir deyişle var olan gerçeklikle örtüşüp örtüşmediği kesin olarak bilinemez çünkü arada epistemik bariyerler vardır ve bu bariyerler bilginin imkanını ortadan kaldırır. Bu bağlamda eğer düşünce nesneleri gerçek değilse, gerçek bir düşünce nesnesi değildir, ancak düşünce nesneleri gerçek değildirler çünkü hepsi de düşünce olduklarına göre, herhangi biri gerçek olsaydı hepsi gerçek olurdu, fakat uçan bir adamı düşünmek böyle bir adamın var olduğu anlamına gelmez; dolayısıyla düşünülen şey gerçek değildir ve böylelikle gerçek bir düşünce nesnesi değildir.³⁹

Sadece, aslında gerçekte var olmayan, uçan bir adam ya da denizin üstünde giden bir vagon gibi şeyleri düşünüp tasarlamaktan hareketle, varlığı düşünüp tasarlamamanın imkanını ortadan kaldırmak tek başına yeterli olmasa da, problem varlığını devam ettirir. Başka bir deyişle var olmayanların da zihinde tasarlanması mevzuunu bir kenara koysak da problem devam eder: Tasarım ile tasarımılanan arasındaki ilişki, ne türden bir ilişkidir? Varlıkların zihinde doğru bir şekilde temsil edilmesi ne derece mümkündür? Burada ortaya, tasarım ile tasarımılanan arasındaki ilişki eğer mümkünse bunu mümkün kılan bağıntının ne türden bir bağıntı olduğu problemi, başka bir deyişle 'temsil bağıntısı problemi' çıkar. Temsil bağıntısı problemi, temsil ile temsilin kaynak noktası olan varlık ya da nesne arasındaki ilişkinin doğasını çözümlemeye yönelik girişimlerin ortaya çıkardığı bir felsefi problemdir. Kavramlar ve düşüncelerin ifade şekli olan dil ve düşüncelerin dile getirilmesindeki asıl unsur olan zihin ile nesneler ya da onların toplam gerçeklik alanı olan dünya arasındaki ilişkinin mahiyeti bu problem çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılır. Bu bağlamda temel sorular, "Nasıl oluyor da dış dünyada ateş adını verdiğim ve yanıp tutuşmakta olan şeyi, zihnimde, kafamın içi yanıp tutuşmadan canlandırabiliyorum?" ya da, "Nasıl oluyor da dış dünyada dalları, gövdesi, yapraklarıyla birlikte ağaç adını verdiğim varlığı zihnimde kafamın içi yapraklar ya da dallarla dolmadan canlandırabiliyorum?", "Somut varlıkların soyut temsillerini nasıl oluyor da oluşturabiliyoruz?" tarzındaki sorulardır. Bu tarz sorular etrafında merkezlenen temsil bağıntısı probleminde ilk olarak dil ile dünya arasında bir *konfigürasyon*⁴⁰ olduğu düşüncesi kabul edilir. Buna göre dil ile dünya birbirini karşılıklı olarak bir araya getiren ve yapılandıran yapılar olarak karşımıza çıkar. Temsil bağıntısı meselesini problem haline getiren asıl nokta da bu karşılıklı bir araya getirmenin nasıllığıdır.

³⁴ Hegel, *Felsefe Tarihi 1. Cilt Thales'tan Platon'a Grek Felsefesi*, 345.

³⁵ Hegel, *Felsefe Tarihi 1. Cilt Thales'tan Platon'a Grek Felsefesi*, 345.

³⁶ Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 5. Cilt: Geç Dönem Platon ve Akademi*, 194.

³⁷ Eduard Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi*, çev. Ahmet Hamdi Aydoğan. (İstanbul: Say Yayınları, 2022), 122.

³⁸ Bayram Ali Çetinkaya, *İlkçağ Felsefesi Tarihi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2020), 128.

³⁹ Anthony Kenny, *Batı Felsefesi Tarihi, Cilt 1: Antik Felsefe*, çev. Serdar Uslu. (İstanbul: Küre Yayınları, 2017), 176.

⁴⁰ Wittgenstein'in *Tractatus Logico-Philosophicus* eserinde, dil ile dünyanın birbirini karşılıklı bir araya getirmesini ifade etmek için kullanılan *konfigürasyon* kavramına göre dili oluşturan öğeler ile dünyayı oluşturan öğeler birbirlerini karşılıklı bir araya getirir ve böylelikle dil ve dünya arasında birbirine paralel şekilde işleyen olanaklı yapılar kurulur.

Birer mantıksal kurulum olarak temsil ile temsil edilen varlık, en başta, birbirinden ayırık durma ve farklı mekânlarda bulunma özelliği ile birbiriyle özdeş olmayan kurulumlardır. Çünkü zihindeki temsil ile temsilin nesnesi olan dış dünyadaki varlık, tüm özellikleri ile birbirine benzese de öncelikle mantıksal kurulumlarının işgal ettiği mekân açısından farklı yerdedirler. Temsil, temsilin nesnesi olan dış dünyadaki varlıktan duyusal anlamda çeşitli etkiler alan öznenin zihninde bir figür iken kendisinin temsil edildiği varlık dış dünyada bir yerdedir. Temsil ile kendisinin temsil edildiği varlığın neden birbiriyle özdeş olamayacağına dair bir diğer açıklama da bu iki unsurun, yani temsil ile temsil edilenin birbirinden ayrı düşünülebilmesidir. Çünkü özdeşlerin ayırt edilemezliği esasına bağlı Leibniz yasası, iki öğeden birinin taşıdığı her bir niteliği diğerinin de taşıması halinde bu öğelerin birbiriyle özdeş olduğunu ifade eder.⁴¹ Buna göre eğer temsil ile kendisinin temsil edildiği varlık bir ve aynı şey olmak anlamında birbiriyle özdeş şeylerse nasıl oluyor da temsil ile temsil edilen varlığı ayrı ayrı düşünebiliyorum? Dolayısıyla temsil ile temsil edilen varlık, görüntü olarak birbirine tamamen benzese ve birçok özelliği birbiriyle aynı olsa da aralarındaki ilişki ‘aynılık’ türünden bir mekânsal özdeşlik ilişkisi değil ‘benzerlik’ türünden bir ayrıklık ilişkisidir.

Temsilin kendisi ile temsil edilen varlık şu açıdan da birbirinden farklıdır ki hem temsil hem de temsilin modeli olan varlık farklı ontolojik kategorilere sahiptir. Temsil sadece bir düşüncedir oysa varlık somut bir gerçekliktir ve temsilin kurulumu, duyularımızın bu somut gerçeklikten edindiği etkilenebilirlikten ibarettir. Gorgias’ın tezi açısından bunu ifade edecek olursak ne varlık bir düşüncedir ne de düşünce bir varlıktır, eğer böyle olsaydı en başta insanın düşündüğü her şey var olmak zorunda kalırdı ki bununla birlikte yanlış bir fikir, insanın kabul edemeyeceği imkânsız bir şey olurdu, bundan dolayı varlığın düşünülemez olması halinde onun ne kavranabildiği ne de bilinebildiği söylenebilir.⁴² Bu akıl yürütme açısından varlık düşünülemez çünkü varlık ile düşünce, iki farklı ontolojik kategoriye mensuptur. Zihindeki ateş düşüncesi ile yanmakta olan ateş birbirinden ontolojik olarak farklıdır ki ateşe dair zihinde canlanan tasavvur, yanmakta olan ateşi, yalnızca ateşten edinilen duyusal etkilenebilirlik düzeyinde karşılar. Başka bir deyişle ateşe dair zihindeki tasavvur, ateşin kendisi değildir. Gorgias’ın görüşünü modern bir tarzda ifade etmek gerekirse, düşünen özne, hakkında bilgi edinilecek nesnenin biçimini ve özünü değiştirdiği için Gorgias, bizim varlığı ne düşünebileceğimizi ne de açıklayabileceğimizi söyler.⁴³ Bu bağlamda düşünen özne varlığı, varlıktan edindiği duyusal veriler üzerinden kendi içinde yeniden üretir. Varlığın özünü, ontolojisini değiştirir ve onu kendi içinde dönüştürerek yapılandırır. Varlığa dair düşünce, varlığın kendisinden başka bir ontolojik düzeye sahiptir. O bir düşünce, bir tasavvurdur. Varlığın düşüncesi gerçeklik ya da varlıktan ontolojik açıdan farklıdır ve bundan dolayı da varlığa dair olası bir düşünce varlığın kendisi olmadığından varlık gerçek anlamda düşünülemez ve bilinemez. Varlığa dair bir düşünceye varlığın hakiki bilgisini yansıtan bir şey olarak bakılmamalıdır çünkü varlığa dair düşünce varlıktan ayrı bir ontolojik gerçekliktir. Nasıl ki görme nesnelerine görüldükleri için görülebilir, işitme nesnelerine de işitildikleri için işitilebilir deniyorsa ve biz de görme nesnelerini işitilmedikleri için, işitme nesnelerini de görülmedikleri için reddetmiyorsak (çünkü her şey, kendi uygun algılama biçimine göre kavranmalıdır, bazı algı biçimlerine göre değil) bu nedenle düşünülen şeyler ne görme yoluyla görülebilse ne de işitme yoluyla işitilebilse bile var olacaktır, çünkü düşünülen şeyler kendi uygun standartlarına göre kavranır.⁴⁴ Bu durum, düşünülen şeylerin ontolojik statüsü ile ilgilidir; düşünülen şeyler var olan şeylerden ontolojik olarak farklıdır ki bu farklılık nedeniyle Gorgias açısından varlık düşünülmez. Çünkü varlığın düşünülmesi için varlığı varlık yapan tüm niteliklerin zihinde, varlığın sahip olduğu ontolojik düzey ile aynı olması gerekir. Başka bir deyişle ateşe dair düşüncemizin ontolojik açıdan ateş ile aynı nitelikleri paylaşması gerekir ki ateşi gerçek manada düşünmüş olabilelim. Bu durumda da kafamızın içinin yanması gerekir.

⁴¹ Paul Churchland, *Madde ve Bilinç, Zihin Felsefesine Güncel Bir Bakış*, çev. Berkay Ersöz. (İstanbul: Alfa Yayınları, 2012), 47.

⁴² Henry Bergson, *Antik Yunan Felsefesi*, çev. Adnan Akan. (Ankara: Fol Yayınları, 2021), 88-89.

⁴³ Bergson, *Antik Yunan Felsefesi*, 89.

⁴⁴ McComiskey, “Gorgias, “On Non-Existence”: Sextus Empiricus, “Against the Logicians” 1.65-87,” 48.

3. Bilginin Aktarımı ve *Qualia* Problemi

Gorgias'ın üçüncü tezine göre varlık algılanabilse bile, yine de başka bir kişiye iletilemez çünkü var olan şeyler görülebilir, işitilebilir ve genel olarak algılanabilirse ve bu şeylerden görülebilir olanlar görme yoluyla, işitilebilir olanlar da işitme yoluyla algılanıyorsa o zaman bu dışsal şeyler başka bir kişiye nasıl iletilir? Buradan Gorgias açısından görme ve işitme gibi duyu verilerin kendilerine özgü algısal içerikler olduğunu bunların ifade şekilleri olan sözün ise bunlardan farklı bir şey olduğunu dolayısıyla bunlara dair edinilen algıların sözle aktarımının, algının kendisi değil de yalnızca sözün aktarımı olduğunu anlıyoruz. Bu görüş uyarınca söz yani *logos*, var olan şeylerden farklıdır, o, iletişim kurmamızı sağlayan bir araçtır, dolayısıyla başkalarına var olan şeyleri iletmeyiz; bunun yerine yalnızca *logos*'u iletiriz ki bu da maddi tözlerden başka bir şeydir.⁴⁶ İletişimde kullanılan söz ya da *logos*, bizim varlığı anlama biçimimiz olan algıların bir dile getirimidir. Gorgias açısından nasıl görünür olan işitilebilir hale gelmezse ve bunun tersi de doğruysa, dışsal varoluş da (tözler olarak) *logos*'umuz haline gelmez.⁴⁷ Dolayısıyla dışsal varoluş ve bu varoluşa dair edindiğimiz algılar ifade edilemez ya da başkalarına aktarılamaz, aktarılan yalnızca algılara dair oluşturulan sözlerdir ki söz, varlık ya da varlığa dair edinilmiş algının kendisi değildir. Bu gerekçe ontolojide rastlanan kategorilerin indirgenmezliği ilkesini hatırlatır. Söz (*logos*) ve şeyler (*ta onta*) farklı ontolojik kategorilere ait olduğundan, biri diğerrinin aracılığıyla bilinemez; bu nedenle iletişim, yani A kategorisine ait şeyleri, B kategorisinin yani sözün erişilebilir kılması, mümkün değildir.⁴⁸ Buradan çıkan sonuç da varlıklar ve onlara dair edinilen algıların başkalarına iletilemeyeceği başka bir deyişle iletişimin mümkün olmadığıdır. Kategori ayrıklığının arkasında, bir nesneyi ortaya çıkarmak ya da onu işaret etmek için kullanılagelen sözcüklerin bunu yapabilme yeteneklerinin sınırlı olduğunun Gorgias tarafından fark edilmesi yatar ki buna göre sözcükler asla bir işaretten ya da belirteçten fazlası değildir; kendi ifadesiyle sözcükler şeyler değildir.⁴⁹ Sözcükler yalnızca işaret ve belirteç olarak işlev görürler oysa ki nesneler ve onlara dair edinilen algılar ontolojik açıdan sözcüklerden farklıdır dolayısıyla bir nesneye dair hakikatin [bu hakikat nesneye dair edindiğimiz duyu verileriyle sınırlıdır] nesneden farklı bir ontolojik statüde olan söz ile açığa çıkarılması, daha da özelinde bu sözün başkasına aktarımı yalnızca dilsel bir işaret ya da göstergenin aktarımı olacaktır. Başka bir deyişle nesneye dair edinilmiş algıların, varlık var olsa, varlığın bilgisi edinilse bile başkalarına aktarımı mümkün değildir. Çünkü bizim başkalarına aktardığımız yalnızca dilsel bildirimler olacaktır.

Kategori ayrıklığı bir gerekçe olarak yeterli olmasa bile algıların farklı oluşu bilinenler hakkında dilsel iletişimde bulunmayı engellemeye devam eder.⁵⁰ Başka bir deyişle öznelrin nesneleri algılama tarzları her zaman birbirinden farklıdır ve bu durumda da sabit ya da doğru algı içeriklerinden söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla diyebiliriz ki, nesneyi kendinde ve doğasına özgü şekilde aktarma sorunu çözülmüş olsa da algının kendisinin her özne için, nesneyi olduğu haliyle temsil edip etmediği meselesi öne çıkar.⁵¹ Bu noktada nesne, her bir özneye kendini farklı farklı bağlamlarda algılatır ve hangi algının doğru hangisinin yanlış olduğunu belirleyecek bir ölçütten yoksunuzdur. Hiçbir zaman hangi öznenin nesneye dair algısından hangisinin doğru hangisinin yanlış olduğunu tespit edemeyiz. Yani algılananı dosdoğru ifade edemeyen sözcüklerin yetersizliğinden önce, asıl sorun zihinsel yeteneğimiz olan algılama kabiliyetimizin güvenilirliğidir.⁵² Sözcüklerin algıları dosdoğru ileten işaretler olduğunu varsaysak bile nesneye dair algılar her özne için değişkenlik göstereceğinden ve doğru algının hangi özne için mümkün olduğuna dair elimizde herhangi bir ölçüt bulunmayacağından diyebiliriz ki sözcüklerin algıları doğru ve eksiksiz temsil ettiklerini varsaydığımızda bile nesneye dair bir hakikati sözle açığa çıkarmak mümkün olmayacaktır. Kaldı ki öznenin tek bir birey olması durumunda dahi problem devam eder. Şöyle ki gün batımını sahilden izlerken deneyimlediğim zihinsel

⁴⁵ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 48.

⁴⁶ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 48.

⁴⁷ McComiskey, "Gorgias, "On Non-Existence": Sextus Empiricus, "Against the Logicians" 1.65-87," 48.

⁴⁸ İbrahim Daşkaya, "Dil Doğruluk Varlık Gorgias'ın Metinlerinde Hakikatin İzlerini Aramak," *Sofist Dergisi* sayı: 4 (Nisan 2022): 62.

⁴⁹ Daşkaya, "Dil Doğruluk Varlık Gorgias'ın Metinlerinde Hakikatin İzlerini Aramak," 63.

⁵⁰ Daşkaya, "Dil Doğruluk Varlık Gorgias'ın Metinlerinde Hakikatin İzlerini Aramak," 64.

⁵¹ Daşkaya, "Dil Doğruluk Varlık Gorgias'ın Metinlerinde Hakikatin İzlerini Aramak," 64.

⁵² Daşkaya, "Dil Doğruluk Varlık Gorgias'ın Metinlerinde Hakikatin İzlerini Aramak," 64.

tecrübi nitelik ile aynı gün batımını otobüsün penceresinden izlerken deneyimlediğim zihinsel tecrübi nitelik birbirine benzese dahi aynı olmayacaktır. Gorgias açıkça belirtiyor ki, özne belli bir x niteliğini farklı bir noktadan algıladığında ya da aynı noktada ama farklı zamanlarda algıladığında, zihin durumu da farklı olacaktır.⁵³ Nesneye dair edinilen bu zihin durumlarını sözcüklerin doğru temsil ettiklerini savlasak dahi burada garip bir sorun kendini açıkça gösterir ki bu da *qualia* problemidir. *Qualia* problemi, bir deneyimi tecrübe ederken ‘o an’ içinde bulunulan olgusal durumu kişinin kendisinden başkasının tecrübe etmesinin olanaksızlığı üzerinde merkezlenen zihin felsefesi problemidir. Buna göre ‘dondurma yiyor olmaklık’ her ne kadar betimlenebilir ve incelenebilir bir deneyim olsa da, deneyimi gerçekleştiren kişinin ‘o an’ içinde bulunduğu olgusal ve yaşantısal durumu eylemi tecrübe eden kişinin dışında birisinin onun deneyimlediği şekilde tecrübe edip etmediğini hiçbir zaman bilemeyiz. Yaşantısal deneyimi olgusal deneyim yapan iki temel özelliği vardır: Niteliksellik ve öznellik; kabaca ‘olgusal deneyim nitelikleri’ olarak tanımlayabileceğimiz *qualia*, bu iki özellikten nitelikselliğe karşılık gelir.⁵⁴ Buna göre olgusal deneyimi yapılandıran niteliksellik sadece öznenin kendisine ait bir durumdur ve böylelikle başka bir zihne aktarılamaz. Bir örnek vermek gerekirse böğürtlenli bir dondurmaya yerken yaşadığım deneyimin tümüyle kendine özgü fenomenal nitelikleri bulunur ve bu nitelikler sadece benim deneyimlediğim, bana özel niteliklerdir (öznellik).⁵⁵ Bu nitelikler başka bir özneye olduğu haliyle aktarılamaz çünkü aktarılan şey sözcüklerdir ve aktarıldığı haliyle sözcükler karşı tarafın zihninde bambaşka *qualiaların* oluşuma sebep olur. Bu haliyle denilebilir ki varlıklara dair edinilen algılar ve zihinde deneyimlenen *qualialar* başka zihinlere aktarılamaz. Aktarılan şey sadece sözcüklerdir ve sözcükler varlığa dair edinilen algılardan farklı şeylerdir. Dil hiçbir zaman duysal şeyleri doğru olarak temsil etmez; çünkü onlardan farklı bir şeydir ve duysal şeylerin her biri ayrı bir tür organ tarafından algılanır, dil ise kendi başına farklı bir organdır.⁵⁶ Bundan dolayı duysal etkilenmelerden doğan algıların dil ile iletilmesinde iletilen şey doğrudan algılar değil yalnızca sözcükler olacaktır ki bu durumda varlığın bilinmesi problemi ortaya çıkar. Gorgias varlığın bilinmesi ile ilgili tezinde bu problemin öncüsü olmuştur.

Gorgiasçı tez açısından varlıklara dair algılar ve bilgiler edinsek dahi bunları başkalarına aktaramayız. Çünkü aktarım girişimi her zaman sözcüklerle yani logos ile olacaktır ve sözcükler algıları doğrudan temsil edemezler. Onlar algı ve deneyimlerden farklı olarak yalnızca varlıklara dair edinilmiş algı ve etkilenmelerin işaretleridir. Biz birbirimizle dil ile iletişim kurabiliriz, dil ise, var olan şeylerle, duysal şeylerle aynı değildir ki bu durumda biz birbirimize var olan şeyleri değil, sadece dili iletebiliriz; nasıl ki görülen şey işitilen şey olamazsa, dilimiz de bizim dışımızda var olan şeyin aynısı değildir.⁵⁷ Böylelikle iletişim ya da varlıklardan edinilen algıların ve *qualiaların* başkalarına aktarımları mümkün değildir ki aktarımın olanaksızlığına dayalı bu problem, hem dil felsefesinin hem de zihin felsefesinin en grotesk problemlerinden bir tanesidir.

Sonuç ve Değerlendirme

Gorgias, biri varlığın ontolojik statüsü diğerleri ise bilginin ve iletişimin imkânı ile ilişkili üç tez öne sürmüştür ve bu tezlerde sadece varlığın var olmadığını ileri sürmekle kalmamış aynı zamanda onun var olması durumunda bilinmeyeceğini ve bilinse dahi bu bilginin başkasına iletemeyeceğini ileri sürmüştür. Böylelikle Gorgias felsefenin temel alanları ile ilişkili bir dizi radikal iddiada bulunmuş ve bir dizi temel problemin öncüsü olmuştur. Buna göre onun ilk ve en temel iddiası, varlık ve varlığın ontolojik statüsü hakkındadır. İncelememizde de üzerinde durduğumuz gibi Gorgias’ın varlığın var olmasının olanaksızlığına dayalı iddiası bazı temel adımlardan oluşur ki bu adımların her biri, varlığın var olmasının imkansızlığı sonucu ile temellenir. Bu adımların neler olduğunu bize Sextus Empiricus

⁵³ Daşkaya, “Dil Doğruluk Varlık Gorgias’ın Metinlerinde Hakikatin İzlerini Aramak,” 64.

⁵⁴ Murat Arıcı, “Zihin Felsefesi” *Felsefeye Giriş: Temel Problemlere Sistematik Yaklaşım* içinde, ed. Yurdagül K. Adanalı (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2019), 115.

⁵⁵ Arıcı “Zihin Felsefesi,” 115.

⁵⁶ Çetinkaya, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, 129.

⁵⁷ Çetinkaya, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, 129.

aktarmaktadır. Gorgias açısından varlığın var olduğu kabul edildiğinde onun sonsuz ya da yaratılmış olduğuna dair iki temel görüşten ya biri ya da her ikisinin birden kabul edilmesi gerekir. Gorgias açısından bu olası üç ihtimalin her biri kendi içinde ciddi problemlere sebep olmaktadır. Onun düşüncesi açısından varlığın sonsuz olduğu varsayıldığında sınırsız olduğu da mantıksal olarak kabul edilmelidir çünkü sonsuz olanın sınırları yoktur. Sonsuz olan sınırsız olan ise sınırsız olanın bir yeri ya da mekânı yoktur. Çünkü bir yerde ya da mekânda bulunmak, belirli sınırlara sahip olmayı gerektirir. Dolayısıyla sınırsız olan bir yerde ya da mekânda bulunmaz. Bir mekânda bulunmayan ise yoktur ki böylelikle varlığın sonsuz olması mümkün değildir.

Gorgias açısından varlığın yaratılmış olması da mümkün değildir çünkü eğer varlık yaratılmışsa ya varlıktan ya da yokluktan yaratılmıştır ki varlığın sonsuz olmasının imkansızlığından dolayı varlık varlıktan yaratılmış olamaz. Varlık yokluktan da yaratılmış olamaz çünkü doğası gereği yokluk var olmamayı imlediğinden ondan yine yokluktan başka bir şey çıkmayacaktır ki bu durumda varlık yaratılmışta olamaz. Böylelikle radikal bir genelleme ile Gorgiasçı tez, varlığın ne varlıktan ne de yokluktan oluşmuş olabileceğinden ve aynı zamanda onun sonsuz ve sınırsız olmasının imkansızlığından hareketle var olmadığı sonucuna ulaşır ki bu da varlık felsefesinin en temel problemi olan varlığın ontolojik statüsü probleminin öncüsü olduğu anlamına gelir. Dahası Gorgias açısından varlık, aynı anda hem yaratılmış hem de sonsuz olamaz çünkü bu iki ontolojik görüş karşılıklı olarak birbirine zıttır ve bundan dolayı da birbirini olumsuzlayan görüşlerdir.

Varlık hakkındaki temel tezin devamına göre varlığın bir ya da çok olduğundan da bahsedilemez. Çünkü eğer varlık bir ise belirli bir kütleye, hacme, boyuta ve biçime sahip olmak zorundadır ki bu durumda varlığın birliğinin bozulması kaçınılmazdır. Çünkü kütle bölünür, süreklilik parçalanır, boyut daha küçük boyutlara bölünür ve form en az üç boyutlu olmakla birlikte tek olmaktan çıkar ve böylelikle varlığın bir olması mümkün değildir. Varlık hakkındaki bu temel tez açısından varlığın çok olması da mümkün değildir çünkü çok, birlerden oluşur ve bir yoksa çoktan da bahsedilemez. Böylelikle Gorgias açısından hem varlığın tekliğini savunan Parmenidesçi tez hem de onun çokluğunu savunan Demokritosçu tez yanlıştır.

Varlık hakkındaki tezin devamı uyarınca Gorgias açısından yoklukta yoktur çünkü eğer yokluk varsa o zaman yokluk aynı anda hem var olacak hem de var olmayacaktır ki, bu şekilde düşünüldüğünde zihin kendi içinde paradoksa düşer çünkü yokluğun ontolojik olarak var olduğu var sayıldığında, özü gereği onun aynı anda var olmadığı da var sayılmış olacaktır ki, bu durumda da paradoks kaçınılmazdır. Böylelikle yokluk, var olmayandır.

Varlık hakkındaki tezin devamı açısından varlık aynı anda hem var hem de yok olamaz çünkü bu ontolojik pozisyonlar varlık söz konusu olduğunda birbirine özdeş durumlar olur ve bu olduğunda da var olmayan ya da yokluk var olmadığından, var olan ya da varlık da onunla özdeş olduğundan ikisi aynı potada bir araya gelmiş olacak ve birbirlerini olumsuzlayacaklardır. Çünkü burada hem varlık hem de yokluk için, varlık kavramına özgü olan vardır niteleyicisi yüklem olarak kullanılmıştır ki vardır niteleyicisinin yokluk hakkında yüklem olarak kullanılması önceki ifade de bahsettiğimiz üzere paradoksa yol açacaktır. Burada ayrıca, varlık ve yokluğun aynı anda var olduklarının varsayılması, birbirine zıt olan iki ontolojik statüyü birbirine kaynaştırmak olacak ve bu da, bu statülerin birbirini olumsuzlamasına sebep olacaktır ki böyle bir durumda, yokluk ile varlık, birbirlerini olumsuzlayarak içermeye çalışacak ve bundan dolayı da varoluş mümkün olmayacaktır. Çünkü olumsuzlama sürecinin sonunda ya varlık ya da yokluk tek başına kalacaktır ki bu ikisinin tek başına var olmalarının olanaksız olduğu zaten ispatlanmıştır.

Düşünce tarihinde varlığın gerçekliği problemi Gorgias'ın varlık hakkındaki iddiasına kadar geriye gitmektedir. Gorgias'ın varlığın gerçekliğine olan saldırısı ve radikal şüpheciliği düşünce tarihinde esaslı bir problem olarak varlığını devam ettirmektedir. Her ne kadar problemin çözümüne dair tezler üretilmiş olsa da problem varlığını bugün hala devam ettirmektedir. Şöyle ki varlığın var olduğunun varsayılması durumunda, bu var olmanın ne türden bir var olma olduğuna dair çeşitli ihtimaller ortaya çıkmaktadır ki çalışmada da bahsettiğimiz üzere bu ihtimallerden

her biri kendi içinde çelişkiler barındırmaktadır. Hal böyle iken varlığın gerçekte var olduğuna dair elimizde sağlam bir dayanak bulunmamaktadır. Başta Platon ve Aristoteles başta olmak üzere birçok filozof bu radikal teze karşı tezler üretmiş olsalar da problem varlığını devam ettirmektedir.

Varlık hakkındaki tezdten sonra Gorgias, varlığın var olduğunun kabul edilmesi durumunda onun bilinemeyeceğinden bahseder. Buna göre varlığın bilinmesi mümkün değildir çünkü varlığa dair algılarımız yalnızca duyusal etkilenmelerden ibarettir. Duyusal etkilenimler ise varlığı temsil edemez. Başka bir deyişle algılar, varlığın kendisinden ziyade varlıkla karşılaşmalardan doğan zihin durumlarıdır ve onlar bu halleri ile varlığı doğrudan temsil edemezler. Bu tez uyarınca Gorgias'ın ulaştığı sonuç, varlığın var olduğu savlansa dahi onun bilinemeyeceğidir. Onun bu radikal sonucu, epistemolojinin merkezi problemlerinden olan bilginin imkânı probleminin öncüsü olmasını sağlamış ve onu bu problemin temelinde yer alan filozof haline getirmiştir. Gerçekten de, epistemolojinin en temel problemlerinden bir tanesi, bilginin imkânı problemidir. Buna göre doğru bilgiyi mümkün müdür sorusu etrafında merkezlenen bu problem ile cevap aranılan husus, varlıkların bilgisini edinmenin ne derece mümkün olduğudur. Gorgias, varlıkların bilgisinin edinilmesinin mümkün olmadığı tezi ile epistemolojideki temel problem olan bilginin imkânı probleminin öncüsü olmuştur. Onun bakış açısından varlık bilinemez, yalnızca varlığa dair duyusal etkilenmeler ve bunlar ile kurulan algılar bilinebilir ki bunlar da varlığı doğrudan temsil etmeyen kurulumlardır. Böylelikle Gorgiasçı tez açısından varlığın bilgisinin edinilmesi mümkün değildir. Çünkü varlığın bilgisinin edinilmesine yönelik her olası girişim sonucunda elde edilen şeyler, çeşitli duyusal etkilenmeler ve bu etkilenmelerden doğan algı demetleri olacaktır ve bunlarda varlığı doğrudan temsil etmeyen şeylerdir. Dolayısıyla Gorgiasçı tez açısından varlık, bilinemez. Bu görüşle Gorgias epistemolojideki en temel problemlerden olan doğru bilginin imkânı probleminin öncüsü olmuştur.

Gorgiasçı tez açısından varlık bilinse dahi başkalarına aktarılamaz. Çünkü başkalarına aktarılan şey varlığa dair edinilen algılar değil, sözcüklerdir ve sözcükler de varlığın bilgisini doğrudan temsil etmezler. Varlığa dair algıların başkalarına aktarılamaz olmasının bir diğer sebebi ise bu algıların yalnızca onları algılayan özneye özgü olmasıdır. Başka bir deyişle her algı, yalnızca onu algılayan ve zihinde tecrübe eden özneye özgüdür ve bu haliyle başkasına aktarılamaz. Çünkü, hem aktarılan şey sözcüklerden ibaret olacaktır hem de aktarılan içeriğin karşı tarafın zihninde oluşturduğu *qualialar*, aktarımda bulunan öznenin zihnindekinden farklı olacaktır. Bu bağlamda varlığa dair algılar ve bilgiler edinsek dahi bunları başkalarına aktaramayız. Gorgias bu tezi ile dil felsefesinin en temel problemlerinden dilsel iletişimin imkânı ve zihin felsefesinin en temel problemlerinden *qualia* probleminin öncüsü olmuştur. Bizim bakış açımızdan Gorgias bu esaslı problemi gören ve ortaya atan ilk filozof olmuştur.

Varlık, bilgi ve iletişimin imkanına dair temel tezleri ile felsefenin bu en temel alanlarında ortaya çıkan ve tartışılan problemlerin öncüsü olan Gorgias'ın görüşleri günümüzde hala geçerliliğini korumakta olup mevzu bahis alanlara dair problemlerin kökenlerinde yer almayı başarmıştır. Gorgias'ın tezleri başta Platon ve Aristoteles olmak üzere çeşitli filozoflar tarafından eleştirilmiş olsa da bu eleştiriler, problemleri belirli bir noktaya kadar çözümlenmiş olsalar da problemler düşünce tarihinde varlıklarını devam ettirmişlerdir. Gorgias varlığın gerçekliği, bilginin ve bilginin aktarımının imkânı problemlerinin öncüsü olmuştur.

Kaynakça

- Arıcı, Murat. “Zihin Felsefesi” *Giriş: Temel Problemlere Sistemik Yaklaşım* içinde, Editör: Yurdağül K. Adanalı, 107-152. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2019.
- Arslan, Ahmet. *İlkçağ Felsefe Tarihi: Sofistlerden Platon’a*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Bergson, Henry. *Antik Yunan Felsefesi*. Çeviren: Adnan Akan, Ankara: Fol Yayınları, 2021.
- Churchland, Paul. *Madde ve Bilinç, Zihin Felsefesine Güncel Bir Bakış*. Çeviren: Berkay Ersöz, İstanbul: Alfa Yayınları, 2012.
- Çetinkaya, Bayram Ali. *İlkçağ Felsefe Tarihi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2020.
- Daşkaya, İbrahim. “Dil Doğruluk Varlık Gorgias’ın Metinlerinde Hakikatin İzlerini Aramak,” *Sofist Dergisi* sayı: 4 (Nisan 2022): 31-68.
- Dürüşken, Ç. *Antikçağ Felsefesi: Homeros’tan Augustinus’a Bir Düşünce Serüveni*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2020.
- Gilje, Nils ve Gunnar Skirbekk. *Antik Yunan’dan Modern Dönem’e Felsefe Tarihi*. Çevirenler: Emrah Akbaş ve Şule Mutlu, İstanbul: Kesit Yayınları, 2014.
- Guthrie, William Keith Chambers. *Yunan Felsefe Tarihi 5. Cilt: Geç Dönem Platon ve Akademi*. Çevirenler: Ahmet Ergenç ve İbrahim Şener, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2021.
- Hegel, George Wilhelm Friedrich. *Felsefe Tarihi 1. Cilt Thales’tan Platon’a Grek Felsefesi*. Çeviren: Doğan Barış Kılınç, İstanbul: Nota Bene Yayınları, 2018.
- Kenny, Anthony. *Batı Felsefesi Tarihi, Cilt 1: Antik Felsefe*. Çeviren: Serdar Uslu, İstanbul: Küre Yayınları, 2017.
- McComiskey, Bruce. “Gorgias, “On Non-Existence”: Sextus Empiricus, “Against the Logicians” 1.65-87,” Translated from the Greek Text in Hermann Diels’s “Die Fragmente der Vorsokratiker,” *Philosophy & Rhetoric* 30, sayı: 1 (1997): 45-49.
- Nietzsche, F. W. *Platon Öncesi Filozoflar*. Çeviren: Nur Nirven, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2022.
- Solomon, Robert ve Bryan Higgins. *Felsefenin Kısa Tarihi*. Çeviren: Mustafa Topal, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- Turner, William. *Felsefenin Tarihi*. Çevirenler: Adnan Akdağ ve Merve Menekşe, İstanbul: Doruk Yayınları, 2022.
- Windelband, W. *Antik Yunan Felsefesi Tarihi*. Çeviren: Ayşe Çevik, Ankara: Fol Yayınları, 2023.
- Zeller, Eduard. *Grek Felsefesi Tarihi*. Çeviren: Ahmet Hamdi Aydoğan, İstanbul: Say Yayınları, 2022.